

Women Representatives in the Seventh Islamic Consultative Assembly (2004–2008)

Noureddin Nemati*

Abstract

Women's participation in elections is one of the most significant manifestations of political engagement at the national level. According to the Constitution and the emphasis of the system's leaders, the Parliament is a pivotal body in the realm of national decision-making and oversight.

Following the Islamic Revolution, women's involvement in various electoral arenas was recognized as essential. Based on reports from the Ministry of Interior, the elections for the Seventh Parliament were held on 20 February 2004 and 7 May 2004. Out of a total electorate of 46,351,032 individuals, 23,734,607 voted, resulting in a participation rate of 51.21%—a lower turnout compared to previous terms. In this term, 827 women were candidates, of whom 13 secured seats in Parliament.

Fifty-four bills and proposals concerning women, children, and family affairs were reviewed, with 20 being approved. The research findings indicate that the laws examined and enacted addressed a number of existing gaps as well as certain strategic and fundamental issues.

This study, which employs an analytical method based on data gathered from historical sources, documents, and records, seeks to answer the question: What was the performance of the female representatives in the Seventh Parliament? The hypothesis is that these representatives, by forming factions and with the support of other parliamentarians, effectively contributed to improving women's conditions in society through the proposal, amendment, and ratification of specific legislation.

* Associate Professor, Department of History, University of Tehran, Tehran, Iran, n.nemati@ut.ac.ir, ORCID ID: 0009-0009-6313-2485.

Date received: 09/07/2025, Date of acceptance: 15/12/2025

Keywords: Iran, Parliament, women representatives, political participation, legislation, gender policy.

Introduction

Despite negative propaganda, calls for an election boycott by certain political factions, and escalating Western pressure over the nuclear and human rights issues, the Seventh Parliament's elections were held as scheduled. The number of female candidates rose to 827, with 13 ultimately securing seats.

This four-year parliamentary term overlapped with the presidencies of reformist Seyed Mohammad Khatami and his successor, principalist Mahmoud Ahmadinejad. During this period, the Parliament, operating in a relatively stable political climate, passed significant legislation aimed at improving economic conditions, public livelihood, and national infrastructure development.

This study seeks to answer the following question: **What was the performance of the female representatives in the Seventh Parliament?** The research hypothesis posits that these women, by forming a parliamentary faction and with the support of other members, made effective contributions to improving the conditions for women in society through the proposal, amendment, and ratification of specific laws.

Among the works on the Seventh Parliament is the publication, *A Record of the Activities of Women Representatives in the Seventh Parliament*, issued by the Parliamentary "Cultural Studies Office." One should also note the text assessing the performance of the Center for Women and Family Affairs (concerning women's and family NGOs), published by the same office in November 2013.

Material & Methods

In addition to these, broader studies have been conducted with the aim of examining the issue of women's political participation throughout Iranian history, each offering valuable insights. Notable examples include the article "Women's Political Participation in Iran" by Ms. Nasrin Mosaffa, and "Factors Limiting Women's Political Participation (An Analysis of the Reasons for the Limited Number of Female Representatives in the Islamic Consultative Assembly from Women's Perspectives)" by Hākem Ghasemi and Fatemeh Ma'ālī.

By utilizing parliamentary minutes, media and press reports, and political-economic analyses, this study presents novel findings that offer a fresh perspective compared to other published works.

Discussion & Results

The Seventh Parliamentary elections were held in two rounds on 20 February 2004 and 7 May 2004. From an eligible electorate of 46,351,032 citizens, a total of 23,734,677 individuals cast their ballots, resulting in a voter turnout of 51.21%; the lowest participation rate recorded compared to all previous parliamentary terms.

This period witnessed a significant rise in female candidacy. The number of women candidates reached 827, representing a tenfold increase compared to the 90 candidates in the First Parliament. Furthermore, the election of 13 women meant they constituted 6.5% of the total parliamentary seats, a figure nearly three times higher than their representation in the first term (Rajabi, 2006: 1).

Representatives of the Seventh Parliament

No.	Name and Surname	Electoral District	Total Votes (in thousands)	Votes for Male Representatives	Percentage of Votes	Commission	Round
1.	Fatemeh Ajourlo	Karaj	93.402	49.923	53%	Education and Research	Second
2.	Eshrat Shayeq	Tabriz, Azarshahr and Osku	168.300	45.058	26.77%	Article 90 Committee	Second
3.	Mehrangiz Morvati	Khalkhal and Kowsar	645.60	930.25	75.42%	Health and Medical Affairs	First
4.	Ref'at Bayat	Zanjan and Tarom	1.971.557	34.581	49.89%	Health and Medical Affairs	Second
5.	Soheila Jelodarzadeh	Tehran, Rey, Shemiranat, and Eslamshahr	1.971.557	307.618	14.75%	Cultural Affairs	Second
6.	Nafiseh Fayyaz-Bakhsh	Tehran, Rey, Shemiranat, and Eslamshahr	1.971.557	581.925	29.51%	Education and Research	First
7.	Fatemeh Alia	Tehran, Rey, Shemiranat, and Eslamshahr	1.971.557	527.448	26%	Cultural Affairs	First

No.	Name and Surname	Electoral District	Total Votes (in thousands)	Votes for Male Representatives	Percentage of Votes	Commission	Round
8.	Elham Aminzadeh	Tehran, Rey, Shemiranat, and Eslamshahr	1,971,557	521,782	26.46%	National Security and Foreign Policy	First
9.	Hājer Tahriri Niksafat	Rasht	51,239	20,565	40.13%	Education and Research	Second
10.	Nireh Akhavan-Beytarf	Isfahan	414,559	585,108	26.19%	Judicial and Legal Affairs	First
11.	Lāleh Eftekhari	Tehran, Rey, Shemiranat, and Eslamshahr	1,971,557	535,169	26.26%	Cultural Affairs	First
12.	Fatemeh Rahbar	Tehran, Rey, Shemiranat, and Eslamshahr	1,971,557	517,734	26.26%	Cultural Affairs	First
13.	Effat Shari'ati Kohbanani	Mashhad and Kalat	147,483	73,681	49.95%	Cultural Affairs	Second

Conclusion

The elections for the Seventh Parliament were held in two rounds, on 20 February 2004 and 7 May 2004, amid a sensitive domestic and international climate. The voter turnout of 51.2% was lower than in previous terms. Despite this, the successful convening of the elections and the formation of the parliament were of great importance. This period saw a significant increase in the number of female candidates (827), with 13 women being elected, constituting 6.5% of the total representatives.

In the Seventh Parliament, 54 bills and proposals pertaining to women, children, and family affairs were reviewed, of which 20 were ratified. Despite their small number, the female representatives played an active role by proposing bills, ratifying legislation, and amending laws. They succeeded in addressing fundamental issues and legal gaps, contributing effectively to improving women's status in society. Key legislative achievements included:

- The Therapeutic Abortion Act

271 Abstract

- Granting citizenship to children of Iranian women married to foreign nationals
- Facilitation of marriage procedures
- Livelihood support for women and children without guardians
- The government's accession to the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child
- Amendments to the law on the Promotion of Breastfeeding
- The plan for Regulating Fashion and Clothing

Although significant distance remained in addressing all social harms and legal gaps related to women and the family, the female representatives in this term enhanced the capacity of parliamentary diplomacy through their active presence in committees and friendship groups.

It should be added that the low number of female representatives, as half of society, creates an imbalance in proportional and balanced distribution. To overcome this situation, political parties and groups can reduce barriers by increasing the number of female candidates on electoral lists. Through solidarity among women, the number of female representatives can be increased, leading to the ratification of more effective laws and a reduction in existing obstacles and problems.

Bibliography

- Collection of Laws and Regulations of the Judiciary, Years 2005-2007.* [In Persian]
- Detailed Minutes of the Parliament, Sessions 103-104; 218; 265; and 339; Dated 24/04/2005 - 25/04/2005; 14/05/2006; 23/10/2006; and 27/06/2007.* [In Persian]
- Esmacili, B. (2005). *The Seventh Parliamentary Elections.* Tehran: Center for Islamic Revolution Documents. [In Persian]
- Geramizadegan, A., et al. (2004). *Laws, Plans, and Bills Concerning Women and Family in the Sixth Islamic Consultative Assembly* (2nd ed.). Tehran: Research Center, Islamic Consultative Assembly. [In Persian]
- Ghasemi, H., & Ma'aali, F. (2014). Factors Limiting Women's Political Participation (An Analysis of the Reasons for the Limited Number of Female Representatives in the Islamic Consultative Assembly from Women's Perspectives). *Political Science Research Journal*, 10(1), 124-156. [In Persian]
- Javan, M. (2020). *The Islamic Consultative Assembly, Seventh Term.* Tehran: Center for Islamic Revolution Documents. [In Persian]
- Judiciary of Iran, *Official Gazette*, Year 2006. [In Persian]

- Mosaffa, N. (1996). *Women's Political Participation in Iran*. Tehran: Ministry of Foreign Affairs. [In Persian]
- Performance Assessment of the Center for Women and Family Affairs (Regarding Women's and Family NGOs)*. (2013). Tehran: Cultural Studies Office, Islamic Consultative Assembly. [In Persian]
- Rajabi, S. (2004). *A Look at the Commission for Women, Youth, and Family Affairs in the Fifth Term of the Islamic Consultative Assembly*. Tehran: Research Center, Islamic Consultative Assembly. [In Persian]
- Rajabi, S. (2013). *A Comparative Study (3): The Position of Female Representatives from the First to the Ninth Term of the Islamic Consultative Assembly*. Tehran: Research Center, Islamic Consultative Assembly. [In Persian]
- Record of the Activities of Women Representatives in the Seventh Parliament*. (2007). Tehran: Cultural Studies Office, Islamic Consultative Assembly. [In Persian]

نمایندگان زن در مجلس شورای اسلامی ۱۳۸۳-۱۳۸۷

نقش و کارکرد نمایندگان زن در مجلس هفتم شورای اسلامی

نورالدین نعمتی*

چکیده

مشارکت زنان در انتخابات، از مهم‌ترین جلوه‌های مشارکت سیاسی در سطح ملی محسوب می‌شود. مجلس شورای اسلامی نیز، بر پایه قانون اساسی و تأکید رهبران نظام، یکی از ارکان مؤثر در عرصه تصمیم‌گیری و نظارت برای اداره امور کشور است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، حضور زنان در عرصه‌های مختلف انتخابات ضروری شناخته شد. بر اساس اعلام وزارت کشور، انتخابات دوره هفتم در تاریخ‌های ۱ اسفند ۱۳۸۲ و ۱۸ اردیبهشت ۱۳۸۳ برگزار شد. از مجموع ۴۶,۳۵۱,۰۳۲ نفر واجد شرایط، تعداد ۲۳,۷۳۴,۶۰۷ نفر (معادل ۵۱/۲۱ درصد) در انتخابات مشارکت کردند که این نرخ در مقایسه با دوره‌های پیشین، پایین‌تر بود. در این دوره، ۸۲۷ زن داوطلب نمایندگی مجلس بودند که از این میان، ۱۳ نفر به پارلمان راه یافتند. در طول این دوره، ۵۴ طرح و لایحه در زمینه مسائل زنان، کودکان و خانواده در دستور کار مجلس قرار گرفت که از این تعداد، ۲۰ مورد به تصویب رسید. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که قوانین مورد بررسی و تصویب‌شده، بخشی از خلأهای موجود در حوزه‌های راهبردی و بنیادی زنان و خانواده را پوشش داده‌اند. روش این پژوهش، بر مبنای گردآوری داده‌ها از منابع، مآخذ و اسناد تاریخی و تحلیل آن‌ها استوار است. این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش است که عملکرد زنان نماینده در مجلس هفتم چگونه بوده است؟ فرضیه پژوهش نشان می‌دهد زنان نماینده در مجلس هفتم، از طریق راهکارهای قانون‌گذاری شامل ارائه طرح‌ها، اصلاح قوانین موجود و تصویب لوایح مرتبط با مسائل زنان و خانواده با بهره‌گیری از ظرفیت‌های

* دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه تهران، تهران، ایران، an.nemati@ut.ac.ir

ORCID ID: 0009-0009-6313-2485

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۱۸، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۲۳

بیرونی، تشکیل فراکسیون و جلب حمایت سایر نمایندگان، در راستای بهبود شاخص‌های وضعیت زنان در جامعه تأثیرگذار بوده‌اند.

کلیدواژه‌ها: مجلس، زنان، طرح، لایحه، مشارکت سیاسی.

۱. مقدمه

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با تشکیل دولت موقت و تدوین قانون اساسی، مجلس شورای اسلامی به‌عنوان یکی از ارکان مهم نظام در حوزه تقنین و نظارت تأسیس شد. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصول متعددی از جمله اصول ۳، ۱۰، ۲۰، ۲۱، ۲۸ و ۳۰ بر اهمیت نهاد خانواده و حقوق یکسان تمامی شهروندان تأکید کرده است. براساس این اصول، هیچ تمایزی بین زن و مرد در احراز مشاغل و برخورداری از امکانات اجتماعی وجود ندارد و همه می‌توانند به صورت برابر از این امکانات بهره‌مند شوند. همچنین، اصول ۳، ۸ و ۵۶ بر مشارکت عمومی زنان و مردان در تعیین سرنوشت سیاسی خویش تصریح دارند که این امر همسو با منویات رهبران نظام در خصوص تکریم و اعتلای مقام زن در جامعه می‌باشد. با این وجود، اگرچه مشارکت زنان به‌عنوان نیمی از جمعیت کشور، لازمه پیشرفت جامعه است و تلاش‌های صورت‌گرفته در این زمینه قابل تحسین است، اما این مشارکت هنوز با وضعیت مطلوب و آرمانی فاصله دارد. یکی از مهم‌ترین شاخص‌های مشارکت سیاسی زنان، حضور فعال آنان در عرصه انتخابات و به‌ویژه کسب کرسی‌های نمایندگی در مجلس شورای اسلامی است.

بررسی روند تاریخی حضور زنان در مجلس نشان می‌دهد که از دوره اول تا پایان دوره سوم، تنها ۴ نماینده زن از حوزه انتخابیه تهران موفق به راهیابی به مجلس شدند. این روند از دوره چهارم با افزایش چشمگیر تعداد داوطلبان زن به ۸۶ نفر، متحول شد و ۹ نماینده زن به مجلس راه یافتند. در این دوره، برای اولین بار زنان از استان‌های مختلف کشور نیز موفق به کسب کرسی شدند و در مجموع ۳۶ طرح و لایحه در حوزه امور زنان، خانواده و کودکان به تصویب رسید. در دوره پنجم، با وجود افزایش تعداد داوطلبان زن به ۱۸۷ نفر، ۱۴ نماینده زن از حوزه‌های مختلف انتخاب شدند و ۳۷ طرح و لایحه مصوب شد. در دوره ششم نیز با افزایش کم‌سابقه داوطلبان زن به ۵۳۰ نفر، ۱۳ نماینده زن به مجلس راه یافتند. از دستاوردهای مهم این دوره، تشکیل «کمیسیون زنان، جوانان و خانواده» بود که بستر مناسبی برای پیگیری مطالبات زنان فراهم کرد.

در چنین بستر تاریخی، دوره هفتم مجلس شورای اسلامی در شرایطی خاص شکل گرفت که با تبلیغات گسترده برای تحریم انتخابات و همچنین تشدید فشارهای بین‌المللی در خصوص مسائل هسته‌ای و حقوق بشر مواجه بود. با این وجود، انتخابات در موعد مقرر برگزار شد و تعداد داوطلبان زن به ۸۲۷ نفر افزایش یافت که در نهایت ۱۳ نفر از آنان به مجلس راه یافتند. این دوره چهارساله همزمان با دولت‌های سیدمحمد خاتمی و محمود احمدی‌نژاد سپری شد و در فضایی نسبتاً آرام، شاهد تصویب قوانین مهمی در حوزه‌های زنان، خانواده، اقتصادی، معیشتی و توسعه زیرساخت‌ها بود. این پژوهش در پی پاسخ به این سوال است که عملکرد زنان نماینده در دوره هفتم مجلس شورای اسلامی چگونه بوده است؟ فرضیه پژوهش حاضر این است که به نظر می‌رسد زنان نماینده در مجلس هفتم، از طریق راهکارهای قانون‌گذاری شامل ارائه طرح‌ها، اصلاح قوانین موجود و تصویب لوایح مرتبط با مسائل زنان و خانواده با بهره‌گیری از ظرفیت‌های بیرونی، تشکیل فراکسیون و جلب حمایت سایر نمایندگان، در راستای بهبود شاخص‌های وضعیت زنان در جامعه تأثیرگذار بوده‌اند.

۲. پیشینه پژوهش

در مورد مسئله و نقش زنان در ادوار مختلف مجلس شورای اسلامی به طور کلی، و مجلس هفتم به طور خاص، پژوهش‌چندانی انجام نشده است. از مهم‌ترین دلایل این خلأ علمی، نوپا بودن موضوع و کم‌رغبتی پژوهشگران به پرداختن به حوزه‌های مطالعاتی تازه است. با این حال، پژوهش‌های موجود در این حوزه تا اندازه‌ای می‌توانند راهگشا باشند.

بیشتر پژوهش‌ها و نوشتارهای موجود، آثاری هستند که توسط «مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی» و نیز رسانه‌ها و مطبوعات منتشر شده‌اند. این آثار برای پژوهشگران، به‌ویژه محققان تاریخ معاصر ایران، هم به‌عنوان منبع پژوهشی و هم به‌عنوان منبع اولیه قابل استفاده هستند. متأسفانه تعداد آثاری که به طور اختصاصی به مجلس هفتم پرداخته‌اند، در مقایسه با ادوار پیشین مجلس شورای اسلامی، کمتر است.

از جمله آثار مربوط به ادوار پیشین مجلس، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- کتاب «قوانین، طرح‌ها و لوایح مربوط به زنان و خانواده در مجلس شورای اسلامی (دوره ششم)» به کوشش اشرف گرامی‌زادگان و همکاران (۱۳۸۳) که از سوی انتشارات مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی منتشر شده است.

- پژوهش «نگاهی به کمیسیون امور زنان، جوانان و خانواده در دوره پنجم مجلس شورای اسلامی» تألیف شهناز رجبی.

در مورد مجلس هفتم، اثر «کارنامه فعالیت‌های بانوان نماینده در مجلس هفتم» که از سوی «دفتر مطالعات فرهنگی» مجلس منتشر شده، در زمره همین آثار قرار می‌گیرد. همچنین می‌توان به نوشتار «بررسی عملکرد مرکز امور زنان و خانواده (در رابطه با سازمان‌های مردم‌نهاد زنان و خانواده)» اشاره کرد که در آبان‌ماه ۱۳۹۲ توسط دفتر مطالعات فرهنگی منتشر شد.

علاوه بر این، پژوهش‌هایی نیز با رویکردی کلی و با هدف بررسی مسئله مشارکت سیاسی زنان در تاریخ ایران انجام شده‌اند که هر یک می‌توانند مفید و راهگشا باشند. از جمله این آثار می‌توان به مقالات زیر اشاره کرد:

- «مشارکت سیاسی زنان در ایران» تألیف نسرین مصفا؛

- «عوامل محدود ماندن مشارکت سیاسی زنان (بررسی عوامل محدود ماندن تعداد نمایندگان زن در مجلس شورای اسلامی از دیدگاه زنان)» نوشته حاکم قاسمی و فاطمه معالی.

پژوهش حاضر با بهره‌گیری از صورت مذاکرات مجلس، تحلیل محتوای رسانه‌ها و مطبوعات، و نیز واکاوی تحولات سیاسی و اقتصادی توانسته است یافته‌های جدید و تازه‌ای را ارائه دهد که در مقایسه با سایر مطالب منتشرشده، از جنبه‌های نوآورانه برخوردار است.

پژوهش‌های پیشین عمدتاً بر دو روش توصیفی-تحلیلی و پیمایشی تکیه داشته‌اند. در این میان، برخی از مطالعات به گردآوری اسناد و قوانین مصوب مجلس بسنده کرده‌اند، در حالی که تعداد محدودی از پژوهش‌ها به تحلیل محتوای کیفی و بررسی روندهای تاریخی پرداخته‌اند. برای نمونه، پژوهش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس عموماً ماهیتی اسنادی و کتابخانه‌ای دارند، در حالی که مقالات دانشگاهی همچون اثر قاسمی و معالی، از روش‌های میدانی و پیمایشی بهره برده‌اند.

با وجود ارزشمندی آثار موجود، می‌توان به موارد زیر به عنوان خلأهای پژوهشی اشاره کرد:

- عدم بررسی دقیق عملکرد زنان در مجلس هفتم

نمایندگان زن در مجلس شورای اسلامی ۱۳۸۳-۱۳۸۷ (نوالدین نعمتی) ۲۷۷

- نداشتن تحلیل تاریخی از زمینه‌ها و پیامدهای حضور زنان در مجلس هفتم
- توجه کم به نقش جناح‌های سیاسی در جهت‌دهی به فعالیت‌های زنان نماینده
- فقدان مطالعه‌ای جامع که همزمان به ابعاد قانونی، اجتماعی و فرهنگی حضور زنان پرداخته باشد.

این پژوهش در صدد است با تکیه بر اسناد معتبر مجلس و صورت مذاکرات، به بررسی عمیق‌تر نقش و عملکرد زنان در مجلس هفتم بپردازد. نوآوری این تحقیق در ترکیب روش‌شناسی اسنادی با تحلیل تاریخی است که می‌تواند تصویر جامع‌تری از این برهه تاریخی ارائه دهد.

۳. پارلمان و نقش آن در نظام جمهوری اسلامی ایران

مجلس شورای اسلامی به‌عنوان یکی از ارکان مهم نظام جمهوری اسلامی ایران، نقشی محوری در عرصه‌های سیاست‌گذاری، قانون‌گذاری و نظارت بر اجرای قوانین ایفا می‌کند. مسئولیت اصلی این نهاد، تصویب قوانین و نظارت بر حسن اجرای آن در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، قضایی و امنیتی است که تأثیر مستقیمی بر زندگی روزمره شهروندان دارد. کلیه قوانین مصوب باید با موازین شرعی و اصول قانون اساسی هماهنگی کامل داشته باشد.

۱.۳ وظایف و اختیارات مجلس

مجلس از طریق ابزارهای مختلفی همچون طرح سؤال، استیضاح و تفحص، بر عملکرد دولت و وزیران نظارت می‌کند. همچنین با تصویب بودجه سالانه و نظارت بر اجرای آن، در تخصیص منابع مالی و اولویت‌بندی‌های دولت نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. به‌عنوان نماینده مردم، مجلس خواسته‌ها و نیازهای جامعه را در قالب طرح‌ها و لوایح بررسی و تصویب می‌نماید.

۲.۳ حوزه‌های تأثیرگذاری مجلس

این نهاد با تصویب برنامه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی، در تعیین سیاست‌های کلان کشور نقش اساسی دارد. همچنین کلیه توافقات و معاهدات بین‌المللی باید در مجلس مورد

بررسی و تصویب قرار گیرد، که این امر جایگاه مجلس در تعیین سیاست خارجی را نشان می‌دهد.

۴. نقش زنان در پارلمان

مجلس شورای اسلامی یکی از ارکان مهم نظام جمهوری اسلامی، نقش محوری در سیاست‌گذاری، قانون‌گذاری و نظارت بر اجرای قوانین دارد. مسئولیت اصلی مجلس تصویب قوانین، در حوزه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، قضایی و امنیتی است که بر زندگی روزمره مردم تأثیر مستقیم دارد. قوانین مصوب باید با موازین شرعی و اصول قانون اساسی هماهنگ باشد. مجلس از طریق، طرح سؤال، استیضاح و تفحص بر عملکرد دولت و وزیران نظارت می‌کند و با تصویب بودجه سالانه و نظارت بر اجرای آن در تخصیص منابع مالی و اولویت‌بندی دولت نقش مهمی دارد. مجلس به‌عنوان نماینده مردم، خواسته‌ها و نیازهای مردم در قالب طرح و لوایح بررسی و تصویب می‌نماید و با ارتباط گسترده و عمیق نمایندگان با مردم حوزه‌های انتخاباتی محلی در حل مشکلات کمک می‌کند و ارتباط دولت با مردم هستند.

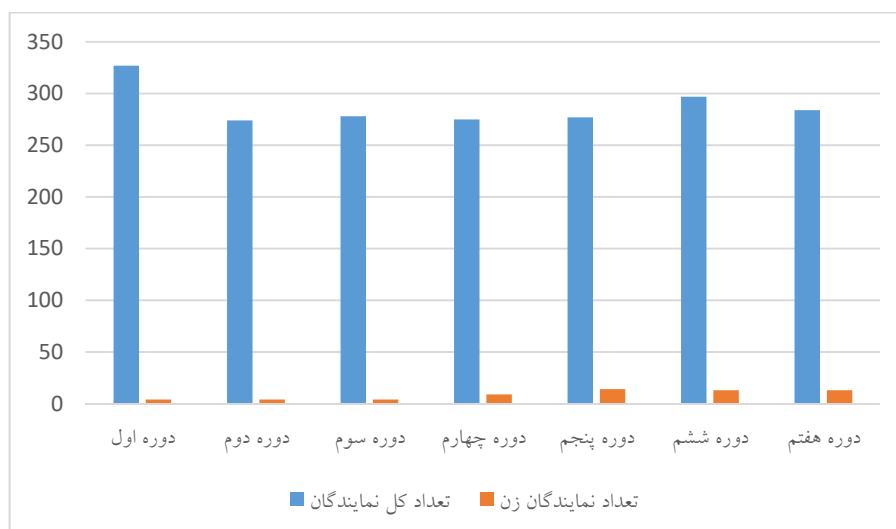
مجلس با تصویب برنامه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی در تعیین سیاست‌های کلان کشوری نقش تعیین‌کننده دارد. کلیه توافقات و معاهدات بین‌المللی می‌بایست در مجلس مورد بررسی و تصویب قرار بگیرد بنابراین مجلس در تعیین سیاست خارجی نقش دارد.

مجلس در اختیار دارد رئیس جمهور و یا وزیران را استیضاح کند و نقش نظارتی پارلمان در کنترل قوه مجریه را نشان می‌دهد. مجلس برای توسعه پایدار و متوازن می‌بایست از تمامی امکانات انسانی بهره گیرد. مشارکت زنان به‌عنوان نیمی از شهروندان کشور جهت نیل به اهداف توسعه لازم و ضروری است. براساس اصول متعدد قانون اساسی و بیانات رهبران نظام جمهوری اسلامی زمینه مشارکت زنان در عرصه ورود به پارلمان فراهم شده است. در این دوره حضور زنان در عرصه فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در حال افزایش بود و براساس آمار جدول ۱ حضور زنان به عنوان داوطلب و نماینده در مجلس بیشتر شده است.

نمایندگان زن در مجلس شورای اسلامی ۱۳۸۳-۱۳۸۷ (نوالدین نعمتی) ۲۷۹

جدول ۱. تعداد نمایندگان و داوطلبان زن از مجلس اول تا هفتم^۱

دوره‌های مجلس	تعداد نمایندگان کل	تعداد نمایندگان زن	درصد نمایندگان زن	تعداد داوطلبان	قوانین مصوب خانواده
دوره اول	۳۲۷	۴	۱/۵	۹۰	۱۸
دوره دوم	۲۷۴	۴	۱/۵	۳۲	۲۴
دوره سوم	۲۷۸	۴	۱/۵	۴۷	۲۱
دوره چهارم	۲۷۵	۹	۳/۵	۸۶	۲۲
دوره پنجم	۲۷۷	۱۴	۵/۶	۳۵۱	۲۴
دوره ششم	۲۹۷	۱۳	۱/۴	۸۲۷	۲۰
دوره هفتم	۲۹۴	۱۳	۱/۴	۸۲۷	۱۶

نمودار ۱. نمودار ستونی نمایندگان زن تا دوره هفتم

با مقایسه آمار شرکت‌کنندگان زن از دوره اول تا هفتم، شاهدیم که تعداد داوطلبان دوره اول، ۹۰ نفر، در دوره هفتم ۸۲۷ نفر، یعنی حدود ۱۰ برابر شده و تعداد نمایندگان از ۴ به ۱۳ نفر رسیده است که بیشتر آنها از کلان‌شهرها بوده‌اند. با افزایش تعداد نمایندگان زن، وضعیت تصویب قوانین درباره زنان، خانواده و کودکان سیر صعودی داشته است. به‌نظر می‌رسد زنان با مطرح کردن حداقل خواسته‌های خود در تلاش بوده‌اند بدون تنش، به خواسته خود جامه عمل بپوشانند که این قوانین در تحکیم نهاد خانواده به‌عنوان مهم‌ترین

۲۸۰ جامعه‌پژوهی فرهنگی، سال ۱۷، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۵

نهاد اجتماعی، مؤثر بوده است (جهت یک ارزیابی تازه از چالش‌های و دغدغه‌های بانوان در حوزه سیاست، نک: قاراخانی، ۱۳۹۷: ۹۵-۱۱۴)

۵. حوزه‌های انتخابیه

بیشترین تعداد نمایندگان از کلان‌شهر تهران بوده که این سهم در شهرهای بزرگ و کوچک، به صفر می‌رسد. برخی از کلان‌شهرها در ۷ دوره مجلس، هیچ نماینده زنی نداشته و برخی از نمایندگان زن، بیش از یک دوره در مجلس شورای اسلامی حضور داشته‌اند. تعداد نمایندگان زن در دوره هفتم، ۱۳ نفر از مجموع ۲۹۰ نماینده حدود ۴/۵ درصد از کل نمایندگان را تشکیل می‌دهد.

جدول ۲. حوزه انتخابیه نمایندگان زن

ادوار	نام نمایندگان
دوره اول	۱. مریم بهروزی ۲. گوهرالشریعه دستغیب ۳. عاتقه صدیقی ۴. اعظم طالقانی. (چهار نفر از حوزه تهران)
دوره دوم	۱. مرضیه حدیدچی (دباغ) ۲. گوهرالشریعه دستغیب ۳. مریم بهروزی ۴. عاتقه صدیقی. (هر چهار نماینده از تهران)
دوره سوم	۱. مرضیه حدیدچی (دباغ) ۲. گوهرالشریعه دستغیب ۳. مریم بهروزی ۴. عاتقه صدیقی. (هر چهار نماینده از حوزه تهران)
دوره چهارم	۱. مریم بهروزی ۲. پروین سلیمی ۳. منیره نوبخت ۴. مرضیه وحید دستجردی ۵. نفیسه فیاض‌بخش (این ۵ نماینده از حوزه تهران) ۶. اختر درخشنده (کرمانشاه) ۷. فخرالتاج امیرشقایق (از حوزه تبریز) ۸. فاطمه همایون مقدم (از حوزه تبریز) ۹. قدسیه سید علوی (مشهد)
دوره ششم	۱. سهیلا جلودارزاده ۲. فاطمه رمضان‌زاده ۳. فاطمه راکعی ۴. وحیده علائی طالقانی ۵. جمیله کدیور ۶. الهه کولایی (این ۶ نفر از تهران) ۷. شهربانو امانی (ارومیه) ۸. سیده فاطمه خاتمی (مشهد) ۹. طاهره رضازاده (شیراز) ۱۰. حمیده عدالت (دشتستان) ۱۱. اکرم مصدری منش (اصفهان) ۱۲. اعظم ناصر (اسلام‌آباد) ۱۳. مهرانگیز مروتی (خلخال)
دوره هفتم	۱. فاطمه آلیا ۲. لاله افتخاری ۳. الهام امین‌زاده ۴. فاطمه رهبر ۵. سهیلا جلودارزاده ۶. نفیسه فیاض‌بخش (این ۶ نفر از تهران) ۷. فاطمه آجورلو (کرج) ۸. نیره اخوان (اصفهان) ۹. رفعت بیات (زنجان) ۱۰. هاجر تحریری نیک‌صفت (رشت) ۱۱. عشرت شایق (تبریز) ۱۲. عفت شریعتی (مشهد) ۱۳. مهرانگیز مروتی (خلخال)

۶. کمیسیون‌ها

جدول ۳. کمیسیون‌هایی که زنان نماینده عضو بوده‌اند

ادوار	نمایندگان و کمیسیون‌ها
مجلس اول	۱. گوهرالشریعه دستغیب، آموزش و پرورش دیوان محاسبات ۲. عاتقه صدیقی، آموزش و پرورش، دیوان محاسبات ۳. اعظم طالقانی، اصل ۹۰. ۴. مریم بهروزی، اصل ۹۰
مجلس دوم	۱. گوهرالشریعه دستغیب، آموزش و پرورش ۲. عاتقه صدیقی، آموزش و پرورش ۳. مریم بهروزی، ارشاد و هنر اسلامی ۴. مرضیه حدیدچی دباغ، اصل ۹۰
مجلس سوم	۱. گوهرالشریعه دستغیب، فرهنگ و آموزش عالی ۲. عاتقه صدیقی، آموزش و پرورش ۳. مرضیه حدیدچی دباغ، اصل ۹۰. ۴. مریم بهروزی، ارشاد و هنر اسلامی
مجلس چهارم	۱. نفیسه فیاض‌بخش، آموزش و پرورش ۲. مریم بهروزی، قضایی ۳. پروین سلیمی، بهداری ۴. مرضیه وحید دستجردی، بهداری و بهزیستی ۵. منیره نوبخت، فرهنگ و آموزش عالی ۶. قدسیه سیدعلوی، بهداری و بهزیستی ۷. فاطمه همایون مقدم، فرهنگ و آموزش عالی
مجلس پنجم	۱. نیره اخوان بی‌طرف، آموزش و پرورش ۲. زهرا بیشگاهی فرد، فرهنگ و آموزش عالی ۳. شهربانو امامی زنگنه، اقتصاد و دارایی ۴. سهیلا جلو‌دازاده، کار و امور اجتماعی ۵. مرضیه حدیدچی دباغ، امور دفاعی ۶. الهه راستگو، امور اداری و استخدامی ۷. فاطمه رمضان‌زاده، بهداری و بهزیستی ۸. قدسیه سیدعلوی، بهداری و بهزیستی ۹. مرضیه صدیقی، مسکن و شهرسازی ۱۰. نفیسه فیاض‌بخش، قضایی و حقوقی ۱۱. فاطمه کروی، اصل ۹۰ ۱۲. مرضیه وحید دستجردی، بهداری و بهزیستی ۱۳. فائزه هاشمی، شورای و امور داخلی ۱۴. منیره نوبخت، فرهنگ و آموزش عالی
مجلس ششم	۱. اعظم ناصری، عمران و شهرسازی ۲. شهربانو امامی، برنامه و بودجه و منشی هیأت رئیسه ۳. اکرم مصدری‌منش، فرهنگی ۴. سهیلا جلو‌دازاده، منشی هیأت رئیسه ۵. فاطمه حقیقت‌جو، تدوین آیین‌نامه داخلی ۶. وحیده طالقانی، بهداشت و درمان ۷. فاطمه راکعی، فرهنگی ۸. جمیله کدیور، اصل ۹۰ ۹. الهه کولانی، ۱۰. حمیده عدالت، کشاورزی ۱۱. طاهره رضازاده، انرژی ۱۲. سیده فاطمه خاتمی، بهداشت ۱۳. مهرانگیز مروتی، بهداشت و درمان
مجلس هفتم	۱. فاطمه آجورلو، آموزش و تحقیقات ۲. الهام امین‌زاده، امنیت ملی و سیاست خارجی ۳. عشرت شایق، اصل ۹۰ ۴. رفعت بیات، بهداشت و درمان ۵. سهیلا جلو‌دازاده، فرهنگی ۶. فاطمه آلبا، فرهنگی ۷. مهرانگیز مروتی، بهداشت و درمان ۸. لاله افتخاری، فرهنگی ۹. نفیسه فیاض‌بخش، آموزش و تحقیقات ۱۰. فاطمه رهبر، فرهنگی ۱۱. نیره اخوان بی‌طرف، قضایی و حقوقی ۱۲. عفت شریعتی کوهبنانی، فرهنگی ۱۳. هاجر تحریری نیک‌صفت، آموزش و تحقیقات

۷. تحلیل براساس آمار و جداول ذکر شده

سهم حضور زنان در مقایسه با مردان در پایین‌ترین سطح خود قرار دارد. در دوره مجلس پنجم که بالاترین تعداد نماینده حضور داشتند، از مجموع ۲۷۰ نماینده، زنان با ۱۴ نماینده حدود ۵/۶ درصد بوده که سهم ناچیزی محسوب می‌شود. داده‌های پژوهش بیانگر آن است که نمایندگان راه‌یافته به مجلس، از کلان‌شهرهای کشور محسوب می‌شوند و اکثر آن‌ها از مناطقی به مجلس راه یافته‌اند که بیش از یک کرسی داشته‌اند. به نظر می‌رسد دلایل و عوامل مهمی در عدم حضور و تعداد زیاد زنان در مجلس مؤثر بوده‌اند. دیدگاه سنتی و

غالب در جامعه مردسالار و بیشتر زنان در نقش دوم در منزل و تحکیم بنیاد خانواده موثر دانسته‌اند. در کلان‌شهرها که از نظر فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و نرخ باسوادی، در سطح بالاتری قرار دارند، زنان شانس بیشتری هم به عنوان داوطلب و هم نماینده داشته‌اند. به نظر می‌رسد زنان به دلیل سابقه کمتر مدیریت اجرایی در مسئولیت‌های مختلف، نتوانسته‌اند نظر اکثر جامعه رای دهندگان را به خود جلب نمایند. گروه‌ها، انجمن‌ها، احزاب سیاسی در فعالیت‌های انتخابی، سهم ناچیزی به زنان اختصاص داده‌اند. جامعه زنان و شبکه‌های اجتماعی آن‌ها، همدلی و همراهی کمتری با داوطلبان زن داشته‌اند.

۸. جایگاه زنان

احزاب سیاسی در فعالیت‌های انتخاباتی، سهم ناچیزی به زنان اختصاص داده‌اند. همچنین، جامعه زنان و شبکه‌های اجتماعی آنان، همدلی و همراهی کمتری با داوطلبان زن داشته‌اند. نمایندگان زن در مجلس، عمدتاً در کمیسیون‌های اجتماعی و فرهنگی فعالیت کرده و سهم ناچیزی در مدیریت کلان مجلس داشته‌اند؛ به طوری که حداکثر حضور آنان معمولاً در جایگاه منشی هیأت رئیسه بوده است (در این باره، نک: قاراخانی، ۱۳۹۷: ۱۰۲).

امروزه در جهان میانگین حضور زنان در مجالس قانون‌گذاری، ۲۳/۳۳ درصد است. یکی از چالش‌های عمده در مسیر دموکراتیک کردن جامعه، حضور کم‌رنگ زنان در فرآیندهای تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی است. شواهد متعددی حاکی از حضور محدود آنان در مجلس شورای اسلامی است که از جمله عوامل آن می‌توان به هنجارها و نهادهای سنتی اشاره کرد. در کشور، بر نقش اولیه زنان به عنوان مادر و همسر تأکید شده و اگرچه مردان نان‌آور خانواده تلقی می‌شوند و برخی زنان نیز نقش سنتی خود در مراقبت از خانواده را پذیرفته‌اند، اما برنامه‌هایی برای توانمندسازی آنان در حوزه‌های مختلف از جمله آموزش، تحصیلات عالی، حضور در فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و نیز مراقبت‌های بهداشتی اجرا شده که پیشرفت مهمی به شمار می‌آید..

کسب حقوق برای زنان با سایر مسائل متفاوت است و نباید این تلاش‌ها برای دستیابی به حقوق برابر را با دیگر جنبش‌ها یکسان دانست. زنان نیمی از جمعیت جامعه را تشکیل می‌دهند و نادیده گرفتن حقوق آنان آسیب‌زا است. در سال‌های اخیر، اگرچه حضور زنان در عرصه‌های مدیریتی رشد چشمگیری داشته، اما تا رسیدن به وضعیت مطلوب فاصله زیادی وجود دارد (قاراخانی، ۱۳۹۷: ۱۱۱).

نمایندگان زن در مجلس شورای اسلامی ۱۳۸۳-۱۳۸۷ (نوالدین نعمتی) ۲۸۳

چالش‌های متعددی برای حضور فعال‌تر و پررنگ‌تر زنان وجود دارد که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- دیدگاه‌های مبتنی بر جنسیت
- مسئولیت‌های توأمان کاری و خانوادگی
- نبود شبکه‌های حمایتی قدرتمند
- تبعیض جنسیتی

حضور مدیران ارشد زن به بهبود فرآیند تصمیم‌گیری و تقویت نوآوری کمک می‌کند. سیاست‌های حمایتی از زنان نه تنها به نفع خود آنان، بلکه برای کل جامعه و شکوفایی استعدادهایشان سودمند است.

در روند تحول مجلس از دوره اول تاکنون، تغییرات عمده‌ای رخ داده و در هر دوره، هم بر تعداد داوطلبان زن افزوده شده و هم نمایندگان زن با ارائه طرح‌ها، اصلاحات و تصویب قوانین، موقعیت بهتری یافته‌اند. سرعت تغییرات در نسل جدید باعث کمرنگ‌تر شدن تصورات سنتی و شکل‌گیری ایده‌های نو شده است و عرصه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی و فرهنگی برای زنان در حال گسترش است.

در جامعه کنونی ایران، ایده سنتی درباره نقش زنان به تدریج در حال دگرگونی است و انتظار می‌رود راهبرد «تبعیض مثبت» در میان نخبگان و قشرهای متوسط مورد پذیرش قرار گیرد. افزون بر این، افزایش سطح سواد زنان و پیشی گرفتن آنان از مردان در این زمینه، دستیابی به این اهداف را تسریع کرده است. تغییرات فرهنگی و اصلاحات نهادی نیز فضای مناسبی برای حضور پررنگ‌تر زنان در عرصه‌های مختلف، به‌ویژه مجلس، فراهم نموده است (قاراخانی، ۱۳۹۷: ۱۰۲)

۹. انتخابات مجلس هفتم

انتخابات مجلس هفتم در دو مرحله، در تاریخ‌های ۱ اسفند ۱۳۸۲ و ۱۸ اردیبهشت ۱۳۸۳ برگزار شد. در این دوره، تعداد واجدان شرایط ۴۶ میلیون و ۳۵۱ هزار و ۳۲ نفر بود که از این تعداد، ۲۳ میلیون و ۷۳۴ هزار و ۶۷۷ نفر در انتخابات شرکت کردند. نرخ مشارکت ۵۱/۲۱ درصد بود که در مقایسه با دوره‌های پیشین، کمترین میزان مشارکت را نشان می‌دهد (جوان، مصطفی).

انتخابات مجلس هفتم در شرایط ویژه داخلی و در پی تحصن نمایندگان مجلس ششم برگزار شد. در پی رد صلاحیت حدود ۹۰ نفر از نمایندگان، آنان با ارائه طرح سه‌فوری برای اصلاح قانون انتخابات و رد آن از سوی شورای نگهبان، در نهایت تصمیم به استعفا و عدم مشارکت در انتخابات گرفتند (اسماعیلی، ۱۳۸۴: ۱۷). در این دوره، تعداد داوطلبان زن با ۸۲۷ نفر نسبت به دوره اول (۹۰ نفر)، رشد ده‌برابری داشت. همچنین با ورود ۱۳ زن به مجلس، سهم آنان از کل نمایندگان به ۵/۶ درصد رسید که نسبت به دوره اول، سه‌برابر افزایش نشان می‌دهد (رجبی، ۱۳۸۶: ۱).

۱۰. نمایندگان زن مجلس هفتم

جدول ۴. اطلاعات نمایندگان زن مجلس هفتم شورای اسلامی

ردیف	نام و نام خانوادگی	حوزه انتخابیه	کل آرای مأخوذه به هزار	آرای نماینده	درصد آراء	کمیسیون	نوبت
۱	فاطمه آجرلو	کرج	۹۳/۴۰۲	۴۹/۹۲۳	۵۳٪	آموزش و تحقیقات	دوم
۲	عشرت شایق	تبریز، آذرشهر و اسکو	۱۶۸/۳۰۰	۴۵/۰۵۸	۲۶.۷۷٪	اصل ۹۰	دوم
۳	مهرانگیز مروتی	خلخال و کوثر	۶۰/۶۴۵	۲۵/۹۳۰	۴۲.۷۵٪	بهداشت و درمان	اول
۴	رفعت بیات	زنجان و طارم	۱/۹۷۱/۵۵۷	۳۴/۵۸۱	۴۹.۸۹٪	بهداشت و درمان	دوم
۵	سهیلا جلودارزاده	تهران، ری، شمیرانات و اسلام‌شهر	۱/۹۷۱/۵۵۷	۳۰۷/۶۱۸	۱۴.۷۵٪	فرهنگی	دوم
۶	نقیسه فیاض‌بخش	تهران، ری، شمیرانات و اسلام‌شهر	۱/۹۷۱/۵۵۷	۵۸۱/۹۲۵	۲۹.۵۱٪	آموزش و تحقیقات	اول
۷	فاطمه آلیا	تهران، ری، شمیرانات و اسلام‌شهر	۱/۹۷۱/۵۵۷	۵۲۷/۴۴۸	۲۶٪	فرهنگی	اول
۸	الهام امین‌زاده	تهران، ری، شمیرانات و اسلام‌شهر	۱/۹۷۱/۵۵۷	۵۲۱/۷۸۲	۲۶.۴۶٪	امنیت ملی و سیاست خارجی	اول
۹	هاجر تحریری نیک‌صفت	رشت	۵۱/۲۳۹	۲۰/۵۶۵	۴۰.۱۳٪	آموزش و تحقیقات	دوم
۱۰	نیره اخوان بی‌طرف	اصفهان	۴۱۴/۵۵۹	۵۸۵/۱۰۸	۲۶.۱۹٪	فضایی و حقوقی	اول
۱۱	لاله افتخاری	تهران، ری، شمیرانات و اسلام‌شهر	۱/۹۷۱/۵۵۷	۵۳۵/۱۶۹	۲۵.۱۴٪	فرهنگی	اول
۱۲	فاطمه رهبر	تهران، ری، شمیرانات و اسلام‌شهر	۱/۹۷۱/۵۵۷	۵۱۷/۷۴۳	۲۶.۲۶٪	فرهنگی	اول
۱۳	عفت شریعتی کوهبنانی	مشهد و کلات	۱۴۷/۴۸۳	۷۳/۶۸۱	۴۹.۹۵٪	فرهنگی	دوم

۱۱. قوانین مصوب زنان، کودکان و خانواده

در این دوره، ۲۰ مورد از طرح و لوایح تصویب شد.

جدول ۵. طرح و لوایح مصوب درباره زنان، کودکان و خانواده

ردیف	طرح و لایحه	مصوب
۱	مبارزه با قاچاق انسان، به‌ویژه بانوان	۱۳۸۴/۳/۱۰
۲	الحاق یک تبصره بر ماده ۶۰ قانون توسعه سوم تأمین معیشت زنان، کودکان بی‌سرپرست	۱۳۸۳/۹/۸
۳	استفساریه ماده ۱۰۸۲ قانون مدنی نحوه محاسبه مهریه به نرخ روز	۱۳۸۴/۲/۷
۴	قانون سقط (بیماری جنین که باعث تهدید مرگ مادر می‌شود)	۱۳۸۴/۳/۱۰
۵	الحاق یک تبصره به ماده ۹۹ قانون توسعه چهارم در مورد خانواده شهداء، جانبازان و آزادگان	۱۳۸۴/۷/۲۷
۶	طرح تسهیل ازدواج جوانان	۱۳۸۴/۹/۲۷
۷	افزایش مستمری والدین شهداء	۱۳۸۴/۱۱/۵
۸	تعیین تکلیف فرزندان خاص از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی	۱۳۸۵/۷/۲
۹	اصلاح قانون حقوق بازنشستگی ماده ۹ کارکنان دولت (مصوب ۱۳۷۹)	۱۳۸۵/۸/۳۰
۱۰	قانون حمایت از حقوق و مسئولیت زنان در عرصه داخلی و بین‌المللی	۱۳۸۵/۱۱/۱۵
۱۱	قانون ساماندهی مد و لباس	۱۳۸۵/۱۰/۱۲
۱۲	قانون اعاده بودجه خدماتی زنان سرپرست خانوار و معلولان بهزیستی	۱۳۸۶/۴/۵
۱۳	اصلاح قانون ترویج تغذیه با شیر مادر (ماده ۳، سال ۱۳۸۶) افزایش مرخصی	۱۳۸۶/۴/۶
۱۴	الحاق جمهوری اسلامی به کنوانسیون حقوق کودک (۲۵ می ۲۰۰)	۱۳۸۶/۵/۹
۱۵	اصلاح بند «گ» تبصره ۲ قانون بودجه ۱۳۸۶	۱۳۸۶/۶/۱۰
۱۶	قانون بازنشستگی بیش از موعد کارکنان دولت	۱۳۸۶/۶/۱۲
۱۷	اصلاح بند «م» تبصره ۲ قانون بودجه ۱۳۸۶	۱۳۸۶/۹/۱۰
۱۸	نحوه مجازات فعالیت غیر مجاز سمعی و بصری	۱۳۸۶/۱۰/۱۹
۱۹	اصلاح تبصره ۳ بند ۳ ماده ۸۰ قانون تأمین اجتماعی (مصوب ۱۳۷۶)	۱۳۸۶/۱۱/۲۰
۲۰	پرداخت مستمری به فرزندان مشمول قانون تأمین اجتماعی و سایر صندوق‌های بازنشستگی	

۱۲. بررسی برخی از مواد قانون تسهیل ازدواج جوانان

این قانون که مشتمل بر سیزده ماده و چهار تبصره بود، در تاریخ ۲۷ آذر ۱۳۸۴ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و شورای نگهبان در تاریخ ۷ دی ۱۳۸۴ آن را تأیید کرد. عمده مفاد این قانون، مربوط به توانمندسازی جوانان برای تشکیل خانواده از طریق ایجاد

«صندوق اندوخته ازدواج» است. همچنین در این قانون، با تأکید بر روش‌های انبوه‌سازی، کوچک‌سازی و ارزان‌سازی در حوزه مسکن، تمهیداتی برای حل مشکل مسکن جوانان پیش‌بینی شده بود (قوه قضائیه، ۱۳۸۵: ۳۳۷-۳۴۲).

نمایندگان مخالف ادعا داشتند که این طرح به دلیل نداشتن منابع ملی مشخص، دخالت افراد غیرمسئول و کم‌اهمیت بودن مسئله ازدواج در مقایسه با اشتغال، موفقیتی در پی نخواهد داشت. ایرج ندیمی در مخالفت با این طرح گفت: «منابع مالی آن قابل تأمین و قابل اخذ نیست و اساساً مغایر قانون اساسی است» (مشروح مذاکرات مجلس، ۱۳۸۴: ۳۵۲۴). سیدعباس پاک‌نژاد نیز به عنوان نماینده مخالف، آن را طرحی سطحی و غیرکاربردی با دخالت افراد غیرمسئول ارزیابی کرد (همان: ۳۵۴۷).

در مقابل، عماد افروغ، رئیس کمیسیون فرهنگی و از موافقان طرح، بیان داشت که منابع مالی آن از طریق سود حاصل از سرمایه‌گذاری، فروش اوراق مشارکت، سپرده جوانان در صندوق ازدواج و همچنین افزایش تعرفه گمرکی کالاهای لوکس تأمین خواهد شد. موسی‌الرضا ثروتی نیز با استناد به مواد ۳، ۱۰، ۲۰، ۲۱، ۳۱ و ۴۳ قانون اساسی و با تأکید بر تحکیم نهاد خانواده، تهیه مسکن و تأمین اجتماعی را ضروری خواند و گفت: «این طرح در همین راستا تنظیم شده است» (همان: ۳۵۷۴).

خانم عفت شریعتی کوهبنانی، به عنوان موافق طرح، بیان داشت که برای تسهیل در امر ازدواج، وجود قانون ضروری است و منابع مالی آن باید از سوی دولت تأمین شود (همان: ۳۵۵۰).

این طرح در نهایت به رأی گذاشته شد و با ۱۵۶ رأی موافق از ۲۰۴ نماینده حاضر، به تصویب رسید (همان: ۳۵۵۵).

این قانون با هدف کاهش موانع و مشکلات ازدواج جوانان، تشویق آنان به تشکیل خانواده و افزایش جمعیت تصویب شد. بر اساس آن، دولت مکلف شد با تأمین منابع «صندوق اندوخته جوانان»، به زوج‌های جوان وام و دیعه مسکن و وام‌های کم‌بهره اعطا کند. از سوی دیگر، وزارت مسکن و بنیاد مسکن نیز موظف شدند با احداث واحدهای مسکونی ارزان‌قیمت و واگذاری آن‌ها به زوج‌های جوان، در ایجاد وضعیت مطلوب‌تر برای سلامت روحی و اخلاقی خانواده‌ها بکوشند. همچنین، این قانون تسهیلات بهتری برای مشمولان متأهل خدمت سربازی در نظر گرفت و به آنان امکان داد تا در نزدیک‌ترین محل به اقامت خود، دوره خدمت را بگذرانند.

با این حال، این قانون در عمل به مرحله اجرا نرسید و نمایندگان نیز پیگیری لازم برای تحقق آن را انجام ندادند. در صورت اجرا، این قانون می‌توانست بخش مهمی از مشکلات جوانان را مرتفع سازد، زمینه‌های استحکام بیشتر خانواده‌ها را فراهم آورد و در روند رشد جمعیت تأثیرگذار باشد (امین‌زاده، ۱۴۰۱).

۱۳. قانون ساماندهی مد و لباس

سید محمد حسینی دولت‌آبادی، سخنگوی کمیسیون فرهنگی، اظهار داشت طرح ساماندهی مد و لباس به کمیسیون ارجاع شد و پس از بحث و تبادل نظر با حضور کارشناسان، طراحان و دستگاه‌های ذیربط در کمیسیون تصویب گردید (مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی دوره هفتم، جلسه ۱۰۴، تاریخ ۱۳۸۴/۲/۵، ص ۷۵۷۸). این طرح در صحن علنی مجلس مورد بررسی قرار گرفت و اسماعیل گرامی به عنوان مخالف اظهار داشت: «تمامی مواد این طرح، نصیحت است و هیچ‌کدام جنبه قانونی ندارد» (مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی دوره هفتم، جلسه ۲۱۸، تاریخ ۱۳۸۴/۲/۵، ص ۷۵۸۰).

در ادامه مذاکرات درباره ماده ۹ طرح پیشنهادی، کلیه دستگاه‌های دولتی مکلف بودند از ردیف بودجه سنواتی خدمات رفاهی خود، برای تشویق تقاضای پارچه و لباس منطبق با الگوی ایرانی-اسلامی، تسهیلات خرید پارچه و لباس‌های مذکور را در اختیار کارکنان قرار دهند. هادی حق‌شناس به عنوان مخالف، پیشنهاد داد کلمه «مکلف» به «مجاز» تغییر یابد تا دستگاه‌های دولتی در این مورد اختیار داشته باشند. اسدالله عباسی در پاسخ اظهار داشت:

حذف کلمه مکلف در ماده ۹ جایز نیست و الگوی مد و لباس باید از یک جایی شروع شود. بهتر است دولت متولی این کار بشود و از ردیف بودجه‌ای در جهت تشویق برای فرهنگ‌سازی لباس‌های ایرانی و اسلامی استفاده شود (مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی دوره هفتم، جلسه ۲۶۵، تاریخ ۱۳۸۴/۲/۵، ص ۸۸۸۴).

ایرج ندیمی، یکی دیگر از نمایندگان، در مورد واژه «مکلف» در ماده ۹ اظهار داشت: «مکلف از نظر قانونی با مشکلاتی روبه‌رو است. ردیف بودجه سنواتی خدمات رفاهی وزارتخانه‌های دولتی، کارکردهای دیگر دارد. تحمیل نوعی کارکرد خاص، می‌تواند واکنش‌های اجتماعی ایجاد کند. در هر صورت، چنین مصوباتی در شأن مجلس نیست» (مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی دوره هفتم، جلسه ۲۶۵، تاریخ ۱۳۸۵/۸/۱، ص ۸۸۸۵).

این طرح در صحن علنی به رأی گذاشته شد و از مجموع ۱۹۶ نماینده، اکثریت به آن رأی دادند و به صورت قانون درآمد:

ماده ۱: به منظور حفظ و تقویت فرهنگ و هویت ایرانی-اسلامی، ارج نهادن، تبیین، تثبیت و ترویج الگوی بومی و ملی، هدایت بازار تولید و عرضه البسه و پوشاک بر اساس طرح‌ها و الگوهای داخلی و نیز در جهت ترغیب عموم مردم به پرهیز از انتخاب و مصرف الگوهای بیگانه و غیر مأنوس با فرهنگ و هویت ایرانی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است جهت پی‌ریزی ساختار مدیریتی موضوع این قانون، کارگروهی (کمیته‌ای) متشکل از یک نفر نماینده تام‌الاختیار از هر یک از وزارتخانه‌های فرهنگ و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش، بازرگانی، صنایع و معادن و سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشوری و سه نفر از نمایندگان صفوف ذی‌ربط (طراحان و تولیدکنندگان) و یک نفر از کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی، به عنوان ناظر تشکیل دهد.

تبصره ۱: مصوبات این کارگروه (کمیته) پس از امضاء و ابلاغ وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، قابل اجرا خواهد بود.

ماده ۹: کلیه دستگاه‌های دولتی مکلف‌اند از بودجه سنواتی ردیف‌های خدماتی رفاهی خود، جهت تشویق تقاضای پارچه و لباس منطبق با الگوی ایرانی-اسلامی، تسهیلات خرید پارچه و لباس مذکور را در اختیار کارکنان خود قرار دهند (قوه قضائیه، مجموعه قوانین و مقررات ۱۳۸۵، تهران: روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، شماره ۱۸۰۳۶، چاپ اول، تابستان ۱۳۸۶، صص ۵۶۷-۵۶۹ و مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، قوانین و مقررات «قانون ساماندهی مد و لباس»).

۱۴. ترویج تغذیه با شیر مادر در دوره شیردهی: اصلاح ماده ۳

بر اساس قانون مصوب سال ۱۳۷۴ که مرخصی زایمان ۴ ماه بود، دولت طی لایحه‌ای با اصلاح ماده ۳، افزایش مرخصی زایمان را به ۶ ماه (تا فرزند سوم) در بخش دولتی و غیردولتی لازم‌الاجرا دانست و مرخصی یک ساعته روزانه کارکنان زن در زمان شیردهی را بدون احتساب آن به عنوان مرخصی، از ۲۰ ماهگی به ۲۴ ماه افزایش داد. این لایحه، یکی از عوامل تقویت ارتباط معنوی بین کودک و مادر و شرایط لازم برای رشد کودک در نظر

نمایندگان زن در مجلس شورای اسلامی ۱۳۸۳-۱۳۸۷ (نوالدین نعمتی) ۲۸۹

گرفته شد. لایحه مذکور پس از بحث و تبادل نظر در کمیسیون اجتماعی، به تصویب رسید (مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی دوره هفتم، جلسه ۳۳۹ مورخ ۱۳۸۶/۴/۶، ص ۱۱۲۷۲).

لایحه در صحن علنی مجلس مورد بررسی قرار گرفت و نمایندگان اظهارنظر کردند. حسن سبحانی به عنوان مخالف اظهار داشت: «این لایحه سطح توقعات مردم را بالا می‌برد و باعث اخلال برای دولت می‌شود» (مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی دوره هفتم، جلسه ۳۳۹ مورخ ۱۳۸۶/۴/۶، ص ۱۱۲۷۷).

خانم نفیسه فیاض‌بخش در موافقت، این لایحه را «یکی از مهم‌ترین لایحه‌های وزارت بهداشت» دانست که «استحکام خانواده و سلامت جسمی و روحی کودکان را تضمین می‌کند و مضراتی برای دولت و کارکنان فراهم نمی‌کند» (همان، ص ۱۱۲۷۳).

در پایان جلسه، معاونت امور حقوقی وزارت بهداشت (آقای امین‌لو) اظهار داشت: «در مقابل هزینه‌های بیماری‌های ناشی از عدم تکمیل دوران شیرخوارگی برای کودکان، منابع تصویب آن به نفع کشور خواهد بود و ثبات خانواده را در پی خواهد داشت.» این طرح سرانجام در جلسه علنی مورخ ۱۳۸۶/۴/۶ با اکثریت آرای نمایندگان به تصویب رسید.

۱۵. نتیجه‌گیری

انتخابات مجلس هفتم در دو مرحله، در تاریخ‌های اول اسفند ۱۳۸۲ و هجدهم اردیبهشت ۱۳۸۳، در بستر یک فضای حساس داخلی و بین‌المللی برگزار گردید. این دوره از انتخابات با کاهش نسبی مشارکت مردمی به میزان ۵۱.۲ درصد نسبت به ادوار پیشین مواجه شد که خود می‌توانست نشان‌دهنده چالش‌ها یا دغدغه‌های خاص جامعه در آن مقطع باشد. با این حال، تشکیل مجلس و تداوم روند قانون‌گذاری در آن شرایط، از اهمیتی راهبردی برخوردار بود.

یکی از نقاط قابل توجه در این دوره، افزایش تعداد داوطلبان زن به ۸۲۷ نفر و در نهایت، انتخاب ۱۳ نماینده زن بود که اگرچه تنها ۶.۵ درصد از کل کرسی‌های مجلس را تشکیل می‌داد، اما زمینه‌ساز تحولاتی ویژه شد. در مجلس هفتم، از مجموع ۵۴ طرح و لایحه ای که در دستور کار قرار گرفت، ۲۰ مورد به تصویب نهایی رسید. زنان نماینده، علی‌رغم تعداد محدود خود، با حضوری فعال و مسئولانه، نقش مؤثری در ارائه طرح‌ها و

تصویب لوایح و اصلاح قوانین بنیادین ایفا کردند. آنان با شناسایی خلأهای حقوقی، در مسیر اصلاح و تکمیل قوانین مرتبط با زنان و خانواده گام برداشتند.

از جمله مهم‌ترین دستاوردهای قانونی این دوره که با پیگیری و مشارکت این نمایندگان محقق شد، می‌توان به «قانون سقط درمانی»، «تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با اتباع خارجی»، «تسهیل شرایط ازدواج»، «تأمین معیشت زنان و کودکان بی‌سرپرست»، «الحاق به پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک»، «اصلاح قانون ترویج تغذیه با شیر مادر» و نیز «طرح ساماندهی مد و لباس» اشاره کرد. تصویب این قوانین به‌واقع گام‌های مؤثری در راستای بهبود وضعیت زنان و تحکیم نهاد خانواده در جامعه برداشت.

هرچند که برای پوشش کامل آسیب‌های اجتماعی و رفع تمامی خلأهای قانونی در حوزه زنان، همچنان فاصله زیادی وجود داشت، اما زنان مجلس هفتم با حضور پررنگ در کمیسیون‌های تخصصی و همچنین مشارکت در گروه‌های دوستی پارلمانی، توانستند ظرفیت‌های دیپلماسی پارلمانی را نیز گسترش دهند و صدای زنان ایران را در عرصه‌های بین‌المللی نیز منعکس کنند.

در پایان باید اذعان داشت که تعداد کم نمایندگان زن، به عنوان نیمی از جمعیت کشور، تناسب و توازن نمایندگی را با چالش مواجه ساخته است. برای خروج از این وضعیت، لازم است احزاب و گروه‌های سیاسی با کاهش موانع ساختاری، بستری برای افزایش حضور زنان در لیست‌های انتخاباتی فراهم آورند. از سوی دیگر، همبستگی و حمایت هدفمند جامعه زنان و نهادهای مدنی از داوطلبان زن نیز می‌تواند شانس موفقیت آنان را افزایش دهد. تنها از این طریق می‌توان امیدوار بود که با افزایش تعداد زنان در مجلس، قوانین مؤثرتر و جامع‌تری به نفع جامعه تصویب شده و موانع پیش‌رو کاسته شود.

پی‌نوشت

۱. وزارت کشور، معاونت سیاسی، اجتماعی، دفتر انتخابات، ص ۸۲

کتاب‌نامه

- اسماعیلی، بهمن. (۱۳۸۴). *انتخابات مجلس هفتم*. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
جوان، مصطفی. (۱۳۹۹). *مجلس شورای اسلامی: دوره هفتم*. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
مصفا، نسرتین. (۱۳۷۵). *مشارکت سیاسی زنان در ایران*. تهران: وزارت امور خارجه.

نمایندگان زن در مجلس شورای اسلامی ۱۳۸۳-۱۳۸۷ (نوالدین نعمتی) ۲۹۱

قاسمی، حاکم و معالی، فاطمه (۱۳۹۳). عوامل محدودماندن مشارکت سیاسی زنان (بررسی عوامل محدودماندن تعداد نمایندگان زن در مجلس شورای اسلامی از دیدگاه زنان). پژوهش‌نامه علوم سیاسی، ۱۰(۱)، ۱۲۴-۱۵۶.

رجبی، شهناز. (۱۳۸۳). نگاهی به کمیسیون امور زنان، جوانان و خانواده در دوره پنجم مجلس شورای اسلامی. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

رجبی، شهناز. (۱۳۹۲). مطالعه تطبیقی (۳) جایگاه زنان نماینده از دوره اول تا نهم مجلس شورای اسلامی. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

گرامی‌زادگان، اشرف و همکاران. (۱۳۸۳). قوانین، طرح‌ها و لوایح مربوط به زنان و خانواده در مجلس ششم شورای اسلامی (ویراست دوم). تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

بررسی عملکرد مرکز امور زنان و خانواده (در رابطه با سازمان‌های مردم‌نهاد زنان و خانواده). (۱۳۹۳). تهران: دفتر مطالعات فرهنگی مجلس شورای اسلامی.

قاراخانی، معصومه (تابستان ۱۳۹۷ش)، «سیاست اجتماعی نامتوازن در ایران (آموزش و اشتغال زنان)»، جامعه‌پژوهی فرهنگی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، س ۹، ش ۲، صص ۹۵-۱۱۴.

کارنامه فعالیت‌های بانوان نماینده در مجلس هفتم. (۱۳۸۶). تهران: دفتر مطالعات فرهنگی مجلس شورای اسلامی.

مشروح مذاکرات مجلس، دوره هفتم، جلسات ۱۰۳-۱۰۴، ۲۱۸، ۲۶۵ و ۳۳۹؛ مورخ‌های ۱۳۸۴/۲/۴، ۱۳۸۴/۲/۵، ۱۳۸۵/۲/۲۴، ۱۳۸۵/۸/۱ و ۱۳۸۶/۴/۶.

مجموعه قوانین و مقررات قوه قضائیه، سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۶.

روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، سال ۱۳۸۵.